

عکس: ایران

در گفت‌وگو با کارشناس کشاورزی و امنیت غذایی مطرح شد

کشت دیم؛ ضامن امنیت غذایی در کشور

گفت‌وگو

امین محمودی

روزنامه نگار

تا دارد به همین دلیل لزوم توسعه کشت دیم در کشور بیش از پیش احساس می‌شود، به این منظور وزارت جهاد کشاورزی قرار است طرح جهش تولید در دیم‌زارها را برای تأمین امنیت غذایی به اجرا درآورد.

در همین خصوص خبرنگار ایران اقتصادی سراغ داوود داداشی، کارشناس کشاورزی و امنیت غذایی رفته تا به بررسی جوانب مختلف توسعه کشت دیم در کشور بپردازد.

- چرا توجه کمتری به کشت دیم در ایران نسبت به سایر کشورهای جهان خصوصاً کشورهای گرم و خشک وجود داشته است؟

آخرین بررسی‌ها نشان می‌دهد که همچنان هیچ سند و قانون بالادستی در زمینه تولید و کشت دیم در کشور وجود ندارد که همین امر خود باعث ایجاد مشکلات زیاد در زمینه تولید دیم در کشور شده است.

در حال حاضر و با توجه به شرایط اقلیمی کشور تولید دیم برای کشور ناگزیر است اما به دلیل نبود قانون در این زمینه هیچ متولی خاصی برای بهبود وضعیت تولید دیم در کشور نیز وجود ندارد. حدود ۷۰ درصد از منابع آبی کشور ما آب سبز و مناسب تولید دیم است.

گزارش‌ها حاکی از آن است که در وضعیت فعلی بیش از ۳۰۰ میلیارد مترمکعب نخیر آب در کشور داریم که با مدیریت مناسب منابع آبی می‌توانیم میزان تولید دیم در کشور را افزایش دهیم. از سویی دیگر طبق منابع رسمی مؤسسه تحقیقات دیم کشور با آبیاری تکمیلی نیز می‌توانیم میزان عملکرد و تولید محصولات دیم در کشور را افزایش دهیم ولی توجهات به این حوزه کم بوده است.

- ظرفیت تولید محصولات دیم در کشورمان چقدر است؟

آمارها گویای آن است که حدود ۲۱ میلیون هکتار اراضی قابل استفاده دیم در کشور داریم که با استفاده از آبیاری تکمیلی می‌توانیم میزان تولید دیم در کشور در پنج محصول گندم، جو، کلزا، نخود و عدس را به بیش از ۶۸ میلیون تن در سال برسانیم که این امر می‌تواند خودگفایی بسیاری از این محصولات را رقم بزند.

این امر طبیعتاً می‌تواند ضامن امنیت غذایی کشور بوده و جلوی ارزیابی واردات این محصولات را بگیرد. حتی با توجه به این میزان تولید می‌توانیم مازاد محصولات دیم را به سایر کشورهای همسایه صادر کرده و از این طریق ارزآوری مناسبی برای کشورمان به ارمغان آوریم.

برای تحقق این امر وزارت جهاد کشاورزی باید مقوله به‌زراعی و به‌نژادی (اصلاح بذور و ارقام محصولات کشاورزی) را در دستور کار خود قرار دهد چون در وضعیت فعلی در زمینه بذر به واردات وابسته هستیم.

- به نظر شما با اجرای الگوی کشت در کشور شاهد توسعه کشت دیم در کشور هستیم؟

طبیعتاً بله، الگوی کشت یکی از طرح‌هایی است که سالیان متمادی مسئولین وزارت جهاد کشاورزی قول اجرای آن را می‌دهند، این در حالی است که هنوز آنچنان که باید و شاید شاهد اجرای الگوی کشت در کشورمان نیستیم و به نظر می‌رسد این امر علاوه بر کمک و اهتمام وزارت جهاد کشاورزی، همکاری سایر نهادها و وزارتخانه‌ها را جهت تأمین مالی و غیرمالی زیرساخت‌های آن را می‌طلبد.

- تولید محصولات کشاورزی از طریق کشت دیم با چالش‌ها و موانعی روبه‌روست؟

بدون شک بهره‌وری پایین اراضی کشت دیم در کشور را می‌توان به

عنوان اصلی‌ترین مشکل توسعه کشت دیم در کشور شناخت که دلیل اصلی آن نیز به عدم مدیریت رطوبت خاکی مرتبط است چون عمدتاً در روش کشت محصولات کشاورزی از طریق دیم رطوبت خاکی تنها متکی به آب باران است و هیچگونه آبیاری صورت نمی‌گیرد. یکی دیگر از مشکلات توسعه کشت دیم به خرد شدن اراضی دیم طی سالیان اخیر برمی‌گردد به طوری که از زمان اصلاحات ارضی در دهه ۴۰ شمسی تاکنون و با وجود قانون ارث شاهد آن بودیم که بسیاری از اراضی کشاورزی به مرور زمان خرد شده و این امر طبیعتاً بهره‌وری در این اراضی و خرد شدن آنها را تحت تأثیر قرار داده است.

امریکا اشاره کرد.

- برای افزایش تولیدات دیمی در کشور باید چه برنامه‌ها را اجرا کرد؟

یکی از بهترین ابزارها برای توسعه کشت محصولات دیم و افزایش بهره‌وری دیم‌زارهای کشورمان روی آوردن به خاک‌ورزی حفاظتی است امری که بیشتر کشورهای جهان طی ۲۰ سال گذشته به سمت آن حرکت کرده‌اند.

یکی از مبانی تعریف و توسعه خاک‌ورزی حفاظتی در کشورهای پیشرو در کشاورزی نیز حفاظت از رطوبت زیرسطحی خاک با پرهیز از ایجاد تغییرات و اختلالات عمیق و گسترده در خاک سطحی و زیرسطحی است. نتایج آمارها نشان می‌دهد از نظر توسعه مکانیزاسیون خاک‌ورزی، توجه جدی به جایگاه کشت دیم صورت نگرفته و عمده مکانیزاسیون خاک‌ورزی، مناسب مناطق ایران و بخصوص کشت دیم نیست.

نوع خاک‌ورزی و نوع ادوات مورد استفاده در آن، نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در حفظ رطوبت خاک و در نتیجه افزایش عملکرد و پایداری محصول خواهد داشت

کشت دیم چیست؟

برش

دیم‌کاری یعنی زراعتی که بدون آبیاری و تنها به کمک بارندگی انجام می‌شود، این نوع مزارع در کشور ما اغلب در نواحی سردسیر پراکنده است، عامل جغرافیایی که به این امر کمک کرده است وجود کوه‌های مرتفعی است که از بارندگی نسبتاً بیشتر برخوردار است که اغلب به صورت برف است. مطالعه پراکندگی جغرافیایی مزارع دیم ایران روشن می‌سازد که مزارع دیم با جنگل‌های طبیعی ایران انطباق خاصی دارد و گسترش آن تا مناطق استپی به چشم می‌خورد. از طرف دیگر برخی از کارشناسان معتقدند «دیم نوعی زراعت در نواحی کم‌آب است که بدون آبیاری و مستقیماً بوسیله باران به عمل می‌آید. این نوع زراعت در مناطق سردسیر در سرزمین‌هایی قرین موفقیت است که بارش سالانه میان ۲۵ تا ۵۰ سانتیمتر باشد، در سرزمین‌های مناطق گرمسیری که شرایط اقلیمی سبب تخریب سریع رطوبت می‌شود، اگر بارش سالانه تا حدود ۷۶ سانتیمتر باشد، زراعت دیم می‌توان به عمل آورد. در زراعت دیم نیاتاتی را می‌توان کشت کرد که در برابر کم‌آبی مقاوم باشند.

بنابراین ترویج، توسعه، دسترسی و استفاده از ماشین‌آلات اختصاصی خاک‌ورزی در کشت دیم، لازمه افزایش محصولات کشت دیم است. به طوری که آمارها گویای آن است که از مجموع ادوات خاک‌ورزی، تنها حدود ۹/۱ درصد از ادوات، مختص اراضی کشت دیم بوده و ۵۵ درصد ادوات برای کشت آبی اختصاص دارد. این نبود توازن موجب می‌شود بسیاری از کشاورزان دیم‌کار به علت دسترسی نداشتن به ادوات مخصوص دیم، به استفاده از ادوات اختصاصی کشت آبی روی بیاورند.

- سطح زیرکشت دیم کشور به صورت کلی چقدر است؟

ارزیابی دقیق مساحت اراضی دیم‌زار کشور بدون وجود اطلاعات دقیق اولیه امکان‌پذیر نیست، از آنجا که تا کنون اراضی کشور مطالعه و متناسب با پتانسیل‌ها دسته‌بندی نشده‌اند، لذا آمارهای متفاوت و متضادی از سطح اراضی دیم کشور ارائه شده است، ولی چیزی که واضح و مبرهن است آنکه سطح بالقوه دیم کشور بالاتر از سطح زیرکشت است، به عبارت دیگر هنوز اراضی زیادی وجود دارد که امکان مدیریت برای کشت دیم در آنها هست.

به طور کلی اراضی دیم شامل اراضی است که امکان کشت گیاه زراعی، مرتعی (علوفه‌ای)، گیاهان دارویی و... و درخت دیم در آن وجود داشته باشد، حال با توجه به شرایط موجود در هر زمینی باید متناسب با آن، گیاه مخصوص به خود کشت شود.

اکثر محققان و کارشناسان دیم اعتقاد دارند که سطح زیرکشت دیم کشور همان سطح بالقوه است، به عبارت دیگر و به اصطلاح خودشان «هر جایی که در کشور توان کشت داشته است مردم شخم زده و کشت کرده‌اند»، لذا مدیران ارشد مرتبط با دیم تأکید دارند که هیچ سطح بالقوه‌ای غیر از سطح زیرکشت فعلی وجود ندارد و حتی سطح واقعی دیم را از سطح زیرکشت نیز کمتر ارزیابی می‌کنند و اعتقاد دارند، بسیاری از مناطقی که شخم زده شده و دیم‌کاری می‌شود برای کشت دیم مناسب نبوده و باید از چرخه زراعت دیم خارج شود، این اراضی بیشتر شامل اراضی با شیب‌های تند (معمولاً بالاتر از ۱۲ درصد) است، از مجموع نظرات محققان و کارشناسان دیم نتیجه می‌شود که سطح نهایی دیم‌کاری برای کشت تمامی گیاهان دیم اعم از زراعت گندم، جو، حبوبات، علوفه و کاشت درخت و باغات دیم نهایتاً ۲۱ میلیون هکتار است که البته سطح آیش نیز در این ارزیابی لحاظ می‌شود.

در حال حاضر و با توجه به شرایط اقلیمی کشور تولید دیم برای کشور ناگزیر است اما به دلیل نبود قانون در این زمینه هیچ متولی خاصی برای بهبود وضعیت تولید دیم در کشور نیز وجود ندارد. حدود ۷۰ درصد از منابع آبی کشور ما آب سبز و مناسب تولید دیم است

- طرح جهش تولید در دیم‌زارها می‌تواند از همه قابلیت‌های دیم کشور استفاده کند؟

طرح «جهش تولید در دیم‌زارها» در پاییز ۱۳۹۹ مورد توافق وزارت جهاد کشاورزی و ستاد اجرایی فرمان امام (ره) قرار گرفت، در قالب این طرح افزایش بهره‌وری تمام محصولات زراعی دیم و همچنین افزایش سطح زیرکشت دیم برخی محصولات نظیر گیاهان علوفه‌ای و دانه‌های روغنی دیم در تمام مناطق دیم‌کاری کشور با توجه به امکانات و شرایط موجود مدنظر قرار گرفته است.

در حال حاضر متوسط تولید گندم دیم در کشور یک‌هزار و ۱۰۰ کیلوگرم در هکتار است و این میزان در سال پنجم اجرای طرح جهش تولید به یک‌هزار و ۴۵۰ کیلوگرم در هکتار افزایش می‌یابد.

مهم‌ترین اهداف طرح جهش تولید در دیم‌زارهای کشور افزایش تولید، تأمین امنیت غذایی، افزایش درآمد کشاورزان و استفاده از آب سبز است که مقام معظم رهبری در این خصوص تأکیدات فراوانی داشتند.